

12. С. Г. Гра з вогнем (З приводу виступів п. П. Скоропадського) / С. Г. // Тризуб. — 1933. — Ч. 9. — С. 4—7.
13. Славинський М. Український монархізм / М. Славинський // Тризуб. — 1926. — Ч. 12. — С. 6—10; Ч. 13. — С. 8—11.
14. Славинський М. Український монархізм / М. Славинський // Тризуб. — 1926. — Ч. 24. — С. 2—9; Ч. 25. — С. 3—8.
15. Славинський М. Український монархізм / М. Славинський // Тризуб. — 1926. — Ч. 33. — С. 8—12; Ч. 39. — С. 5—10.
16. Стахів М. Українські політичні партії у соціологічному наświetленні / М. Стахів. — Нью-Йорк ; Детройт ; Скрантон : Українська вільна громада в Америці, 1954. — 104 с.
17. Шульгин О. На смерть В. Липинського / О. Шульгин // Тризуб. — 1931. — Ч. 26. — С. 2—4.

Любов Василик, Марія Фалуш

БУКОВИНСЬКА ПРЕСА МІЖВОЄННОЇ ДОБИ ПРО ЖИТТЯ В УРСР (1918—1940 рр.)

У статті досліджується, як преса Буковини висвітлювала суспільно-політичне й культурне становище в УРСР, зокрема, аналізується рецепція голодомору 1933 рр. на шпальтах видань.

Ключові слова: *буковинська преса, голодомор, інформація.*

В статье исследуется, как пресса Буковины освещала общественно-политическое и культурное положение в УССР, в частности, анализируется рецепция голодомора 1933 г. на страницах изданий.

Ключевые слова: *буковинская пресса, голодомор, информация.*

The article goes about the way, in which Bulovynian press lighted up social, political and cultural situation in the Ukrainian Soviet Socialistic Republic, in particular the reception of hungerment 1933.

Key words: *Bukovynian press, hungerment, information.*

Досить помітною темою у пресовому дискурсі 1918—1940 рр. на Буковині стало висвітлення життя підрадянської України. Частково її торкалися такі дослідники, як А. Жуковський, М. Романюк, М. Галушко, однак комплексного вивчення буковинської преси з погляду рецепції нею обставин життя в УРСР не виявлено. А між тим така розвідка актуальна з погляду того, як у конкретних історичних обставинах журналістика відображала складні суспільно-

політичні явища і процеси в УРСР, наскільки зуміла зберегти духовну єдність із Наддніпряниною, що потерпала від голоду 1933 р. та репресій 1937 р. У зв'язку з цим наведемо думку М. Романюка: «Розгляд цієї проблеми на сторінках буковинської преси — це тема для окремого дослідження» [30, с. 368]. Використовуючи історичний підхід до оцінки мас-медійних явищ, спробуємо простежити цю проблему, актуальну, зокрема, й через те, що в Україні відроджується правда про трагічні сторінки минулого, а саме історія журналістики є тим першоджерелом, що доносить до нас справжню суть конкретних суспільних реалій. Тож звернемося до першоджерел та проаналізуємо статті про радянську Україну в пресі міжвоєнного періоду на Буковині. Цікаво дослідити, наскільки активно висвітлювалися події в УРСР 1918—1940 рр., визначити, як впливали цензура і влада на подання такої інформації, як преса відтворювала суспільні настрої, духовний зв'язок з Україною, загалом, яку роль відігравала у тогочасному суспільстві.

Зауважимо, що хоча преса Буковини румунського періоду не мала повної свободи щодо висвітлювання життя в УРСР, однак видання звертали свої погляди на Наддніпряниною. Щоправда, тоді уже зв'язки з нею різко звузилися, оскільки більшовицький режим, що запанував там, не бажав бодай морально підтримувати часописи «українських буржуазних націоналістів» на Буковині.

Найприхильніше до радянської України ставилися видання соціал-демократичного спрямування. «Воля Народу», «Громада», «Боротьба», «Земля і Воля», «Борець», за твердженням М. Романюка, — «фактично один і той самий часопис, який... відповідав ідеологічним засадам однієї партії. Їх автори й редактори не сприймали політики українських націоналістів, бачили в ідеалі єдину і неподільну радянську Україну, наполегливо роз'яснювали буковинцям положення марксизму-ленінізму» [29]. Під впливом соціал-демократів перебувала й газета «Громада» Сергія Канюка. В ній події в УРСР (рубрика «Вісті з України») подавалися у позитивному трактуванні, оскільки редакція вважала, що лише соціалістична модель держави найкраще задовольнить інтереси та потреби українства. «Громада» гостро полемізувала з «Робітником» саме в питаннях ставлення до радянського ладу. Газета «Боротьба» подавала інформацію про українців й Україну (рубрика змінна). У числах

за 1927 р. новини такого характеру друкувалися під рубрикою «Що діється на всіх Українських землях»: інформувалося про стан господарства в Україні, подавалися описи нових видань («Наукові журнали на Радянській Україні»). Від 1928 р. така інформація друкувалася у рубриці «З Українських земель». З огляду на партійні оцінки вміщувалися статті, де засуджувалися «злочини петлюрівщини», звинувачувалися націоналістичні кола, яким нібито не дорога українська справа, як-от у переддрукованій із львівської газети «Праця» статті «Шукають собі гудза»: «Життя показалося сильніше за відомі польсько-петлюрівські пляни і для того дійшло до збудування нинішньої Радянської України... натомість маловажною є річчю, чи Україні бракує ще цаль чи два цілі до повної самостійности... не повинно вже бути українців чи за Збручем, чи тут у нас, котрі б бажали собі завалення Радянської України і поставлення на її місце чогось нового» [13]. Із прихильністю ставилася до СРСР і соціал-демократична газета «Нове Життя» (у № 9 за 1923 р. навіть опубліковано текст однієї з промов Сталіна).

Натомість «Народній Голос» стояв на виразно антикомуністичних і антирадянських позиціях (статті «Більшовики-комуністи, а українське селянство», «Московський рай, а комуністичне пекло»). Газета писала про виселення української інтелігенції з України, повідомляла, що лише з Києва за рік вивезено 2600 осіб. Йшлося і про втечу українців «з совітького раю» та попередження «Ревкому» — розстріл на місці за спробу перетнути польський чи румунський кордони. Негативно сприймала утвердження комуністичної диктатури і «Хліборобська Правда», яка засуджувала неймовірно жорстокі методи творення «совітької» України. Тут навіть на рекламних сторінках газети поряд з оголошеннями і рекламою побутового змісту друкувався заклик «За волю України!». На шпальтах «Землі» траплялися матеріали, у яких очевидці — політичні діячі, прості люди — описували свої подорожі радянською Україною і всі «радості» того життя; тут була надрукована також стаття «Російські збігці», у якій розповідалося про масову втечу від червоного терору з більшовицької держави.

Про події в Україні багато писав «Рідний Край». Оскільки статті були досить критичними, вони майже ніколи не підписувалися: «Большовицька українізація», «Українська українізація» (1926. —

Ч. 4), «Для розстрілу вистачає підозри» (1926. — Ч. 23), «Більшовики чи демократизм» (1927. — Ч. 13). У статтях «Як більшовики скріплять своє панування над Україною» та «Все йшло по старому» (1927. — Ч. 44) аналізувалося місце України в складі СРСР. Політиків «Рідний Край» оцінював так: «...українські політики поза межами Великої України тим більше більшовичаться, чим більше паде сила більшовизму на Україну» [14]. Хвилюванням за долю України пройнята стаття «Москалі ще мало прав мають на Радянській Україні», автор якої повідомляв: «На засіданню адміністр.-територіальної комісії ВУЦВК в Хар. ухвалено подати на затвердження президії ВУЦВК справу про оформлення 9 нових національних російських районів і дальшого виділення таких же районів, — і гірко стверджував: — Ще мало!» [19]. Невелика замітка інформувала: «Знову переводяться арешти серед українців. До Києва привезли озброєних китайців. Вони то найкраще розуміють боронити українську державу від українців. На українців більшовики не спускаються. Вони ж бо явно вороже ставляться супроти більшовиків і то не лише інтелігенція до самих верхів, не минаючи й членів комуністичної партії, але й робітники, військові й селяни...». «Масові арештування українців... по всій совітській Україні. Тюрми у Харкові, Миколаєві, Одесі та Києві переповнені. Росте нова хвиля терору, що нагадує події 1920—1921 років», — повідомляв «Рідний Край» у № 20 за 1927 р. У публікації йдеться і про функціонування культури у важкий для України час: «...вийшло за перші 3 місяці 1927 р. 915 назв, з них українською мовою 487, а решта то книжки й ноти мовами: російською, польською, жидівською, болгарською, німецькою то що. Значна частина цих книжок звичайний комуністичний мотлох, нікому й ні на-що не потрібний» [14]. Не залишив поза увагою «Рідний Край» також питання цензури: «Ідеологічний контроль» називають на Україні то, що деінде кажуть просто «цензура». Убійча характеристика того страшного стану, в якому перебуває видавнича справа на Україні...» [14]. Видання передруковувало й матеріали зарубіжної преси про УРСР, наприклад статтю «Україна друга союзна величина» з «Н. Фр. Прессе»: «В комплексі східноєвропейських країн Україна в порівнянні з Росією є по суті західною країною. Навіть селянин визначається тут лицарською чемністю. Також звичаї і життєві форми вдаряють західним характером».

Політичне становище України охарактеризовано таким чином: «Історія останніх десятих літ України, своєрідність української революції, потоки крові, знищені верстати, хаос ідей, що повстали і полиняли в ході революції: все те треба мати на примітці, якщо бажається вірно схопити нинішнє політичне положення та політичні і господарські перспективи України. Сьогодні є вона другою що до величини державою Радянської Унії» [36]. У газеті містилися, зокрема, повідомлення берлінського еміграційного денника «Руль» п. н. «Настрої в Києві», в якому розрізнялися українські (які згодом стали об'єктом репресій) та російські більшовики: «Націонал-більшовиками називаю «українську комуністичну партію» з виразним національним обличчям, чим різниться вона від «комуністичної партії України», якої діяльність йде по лінії диктату Москви й яка являється строго «інтернаціональною» [23]. У часописі передруковано публікацію із британської «Дейлі Телеграф», в якій висловлювалася надія на швидкий «упадок» більшовицької влади в СРСР через те, що дедалі більше зауважувалося незадоволення нею, особливо в Україні: вибухали повстання, з якими більшовицькій владі боротися важко, оскільки населення налаштовано вороже до більшовиків. «Не поборювати, але й не підтримати нічим російський більшовизм; не маючи в собі творчості, він сам від себе розкладається; проти нечуваного насильства живучі сили народів Росії подбають про те, щоб кінець диктатури тиранів прийде сам від себе», — так трактував реалії більшовизму французький журнал «Revue des deux mondes» [25]. Передрук із «Le Figaro» (1927. — Ч. 227) повідомляв про розрухи, що постали на території радянської України: «Здається, що на Україні сталися дуже великі події. Хоч офіційні кола замовчують про те, що сталося на Україні, хоч повідомлення про них спростовуються новою пресою установою, утвореною недавно при комісаріаті закордонних справ, але за останні дні туди переведені значні військові сили. Нагло викликані й вислані до Києва 4, 7, та 13. піхотні полки, 4. та 7. полки артилерії... крім того з другого боку запевняють, що в 20 верствах від української столиці повстанський загін знищив у бою сильну частину червоної армії» [21].

За жанрами серед публікацій домінували замітки. Так, «Камеяні» у рубриці «З України пишуть» повідомляли: «На Україні всі переконані, що сучасне становище довго не протриває. Нам треба

зараз орієнтувати ся виключно на наші власні сили. Такі сили у нас є і не мало, одначе вони придушені та застрашені...» [11]. У рубриці «Ріжні вістки» подавалися замітки про терор щодо українців: «Терор на Україні. В кінці грудня н. р. проведені масові арешти українців в місті Проскурові і Ямполі Подільської губернії. Арештованих обвинувачують в організації повстання» [34]; «Московські кати. В офіціальних більшовицьких колах йде підготовча праця для оголошення двотижневого терору по цілій Україні для боротьби з контрреволюцією» [18], які не були підписані.

1928 р. розпочав діяльність перший і єдиний протягом тривалого часу друкований орган буковинців — часопис «Час» (виходив тринадцять років). Науковці які вивчали це видання, відзначають: «Під рубриками «Новини», «Вісті», «По українських землях», «Велика Україна» та інших постійно друкувалися матеріали про життя в Україні за більшовицької влади: русифікаторську великодержавну політику, яка тут проводилась комуністичними керівниками, примусову колективізацію на селі... Газета постійно інформувала про масові арешти та репресії у Великій Україні: «Повінь арештувань на Україні» (1928. — Ч. 42), «Арештування на Україні» (1929. — Ч. 295), «Проти московського червоного терору» (1930. — Ч. 369) та інші. Часопис у кількох числах розповідав читачам про судовий процес над 45 «керівниками» вигаданої провокаторами «Спілки Визволення України» (СВУ)» [30, с. 366]. Уже з перших сторінок «Час» повідомляв про терор на українських землях («Зловіщі вісти з України»): «Знову велика Україна стала тереном каторжного терору більшовицького. Десятки, сотні арештованих, безсудні кари, заслання, тортури в льохах у чека, екзекуції над селянами» [29]. Річниці більшовицького терору присвячено передовицю «Сумні роковини» (1928. — Ч. 5). Газета показує ставлення селян до влади: «Всі українські села ворожо настроєні проти совітського правління... Совітське правительство не є сконсолідованим, непорозуміння з причин тяжкого економічного становища є такі великі, що становище совітів безнадійне» [9]. Про політичний курс радянської влади в національному питанні йдеться у статті «Русифікація України», де вказується, що наявним показником цього курсу є цілковите усунення українських написів з громадських будинків і залізничних станцій: «Навіть у Харкові, офіційній столиці України, усунено недавно укр. написи з

головного залізничного двірця. Новий курс, який в комуністичних колах називають «деукраїнізацією України», захопив навіть научні заведення» [31]. У 1931 р. рубрика «На Великій Україні» у виданні стала постійною. «По багатьох вищих школах послабшала робота по українізації. Майже зовсім не українізовано викладання фахових дисциплін», — йдеться у статті «Українізація» [38]. У виданні повідомляється, що до АН України обрано представників галицького письменства, однак В. Стефанік відмовився від звання радянського академіка. «Такі публікації, — підкреслює М. Романюк, — активно протидіяли радянській пропаганді, яка намагалася заманити у свій «рай» свідомих представників української інтелігенції з-над Дністрянщини» [30, с. 434].

«Час» надрукував відкритий лист В. Винниченка до Максима Горького щодо української мови, яку останній назвав «наречієм» («Не було, нет і не будет»). Власних кореспондентів видання не мало, тож інформацію отримувало через пресу, вибірково, послуговуючись тими джерелами, яким доля України була так само не байдужою. У публікаціях газети показувалося, як планомірно і свідомо масовими арештами нищили народ, як готувалася акція голодомору, повідомляла про богослужіння в українських церквах за невинно загиблими. Зокрема, у ній було оприлюднено відозву «Український народ! Браття і сестри» і повідомлення «Криваві бої на Україні», в яких розповідалося про голод. Однак не всім у Румунії це було до душі, тож ч. 1402 за 1933 р. було конфісковане. Газета, як і згадані видання, подавала добірки відгуків світової преси про події в УРСР: повідомлення з польської преси, британської газети «Дейлі Телеграф», французького журналу «Revue des deux mondes», з бухарестського видання «Наша Реч». На першу сторінку часописів виносилися найважливіші відомості про Україну.

Тема розбудови української самостійної держави була провідною упродовж усіх років виходу «Самостійної Думки» за редакцією Олега Ольжича (часопис стояв на позиціях ОУН). У статті «Боротьба з більшовизмом і більшовиками» М. Ніцкевич розповідав про виступи народу проти комуністичного режиму і ширення радянської влади: «З відірваних і випадкових вісток, що приходять з того боку Збруча можемо безсумнівно ствердити, що боротьба за усамостійнення України там проводиться. Як би там не було, але

факт, що навіть недавно вірні прислужники московсько-більшовицького режиму, а до того ще й ті, що опинилися завдяки москалям на верхах української бюрократії вважають необхідним і відважуються одверто виступити проти експлуатоційних практик червоної Москви, указує на зміцнення українського патріотизму й усвідомлених широких мас» [4]. Видання критикувало поверхові повідомлення іншої преси про Україну. Так, у статті М. Чумака «Чи схаменутися!» читаємо: «Та годі. Людська рука не зуміє накреслити образ усього лихоліття, всієї тої руїни, тих кривд і знущань — що ними ненасичені чужинці приборкують українську душу. Обезчещено, розшматовано й сплюндрована Україна конає! Чуєте це — українці?..» [40].

У виданні «Український Народ» постійно функціонувала рубрика «Українські справи за границею». Відгукувалася про життя у СРСР і «Самостійність» (1934. — Ч. 2), яка опублікувала інтерв'ю з Іваном Бойчуком, що прожив там 19 років. Він розповів про голод, жебрацтво заможних родин, які тікали в ліси, повстання, що нещадно придушувалися. Окремий матеріал присвячувався системі концентраційних таборів у СРСР. Періодично друкувалися новини у рубриці «Вісті з СРСР». Зокрема, тут вміщувалася інформація про політичні процеси проти «ворогів» радянської влади. «Підступна «хитра» політика Сталіна немає вже в Україні тієї розкладової сили як за попередніх років. Крутість Сталіна нарешті знайшло свою правдиву оцінку і серед усіх тих українців, що колись були захоплені його облудними гаслами... Українська Нація стає свідомою...» — стверджував Ю. Ал-ко у статті «Замовлення політики Сталіна в боротьбі з Україною», яка охопила дві шпальти «Самостійності». У ній же зазначалося, що «політика Москви супроти України й її національних сил, як і завжди була підступна й облудно-брехлива» [12]. Видання друкувало й анекдоти, карикатури на ці теми. У ч. 1 за 1936 р. вміщено «Казку про українізацію», де розповідається, як св. Петро і Бог злетіли на землю подивитися на українців: «І злетіли. Невидимі, ніким не помічені, а все бачили і помічали. Були на Радянщині, бачили людей мучених, голодних, але людей, які не піддавалися долі, людей, які боролися — «людей, що поборять», сказав Бог» [15]. Однак жоден з авторів карикатур не підписався з огляду на цензуру, переслідування та закриття видань.

Ще однією темою, яка об'єднувала буковинську пресу за важливістю і хвилювала читачів, став голод 1933 р. Зокрема, «Народня Сила» відзначала: «По всіх землях де живуть українці створилися Українські Громадські Комітети рятунку України, яких завдання є звернути увагу цілого культурного світа на страждання й муки українського народу. Ці комітети збирають также жертви, щоб прийти з дійсною допомогою голодуючим браттям. І в нас створився громадський Комітет допомоги рятунку України» [39]. Часопис намагався подавати досить докладну інформацію: «Большовицька влада забирає силою останнє зерно, а народ з голоду пухне» [41], писав про розстріли на українських землях, про те, що виживати в суспільно-політичних умовах, створених більшовиками, було важко, багато людей через Дністер почали втікати за межі УРСР, половину вистрілювали, а та, що діставалася румунського берега, розповідала жахливі речі: «...що діється на Великій Україні най Бог милує. Не можем того ніяким пером описати; серце кров'ю обливається коли дивитися на тих безщасних біженців, що перебігали сюди в зимі, та ще і доси біжуть. Голодні, босі, виснажені, коростливі, запугані, забиті морально, без довіри до людей, навіть тутка ці люди видаються більш на виходців яда, чи пекла, чим живих людей, навіть самих бідних та нещасливих якої небудь най пролетарської держави» [24]. У ч. 37 за 1933 р. відзначалося: «Ніде правди діти, на Україні про котру говорилося колись, що вона медова і молоком пливе — голод. Більшовицька влада забирає силою останнє зерно, а нарід з голоду пухне. Нам попало в руки кілька чисел «Червоного Кордону», що виходить у Кам'янці-Подільському та харківських «Вістей». Всі ці газети переповнені погрозами проти селян за те, що не віддали хліба» [10]. З листа до редакції дізнаємося жахливі реалії життя народу: «Вітаю я тебе з Різдвяними святами. Ох дуже наші свята бідні. Нічого нема, тільки вода та цибуля — і те все буде у нас на свята. Вода замість горілки, пшоно замість пшениці...» [2].

Видання інформувало про створення Комітету рятунку України, завдання якого — звернути увагу світової спільноти на страждання й утиски українців, про збір пожертв на допомогу голодуючим. «Народня Сила» опублікувала його звернення «Український народе! Браття і сестри!» в якому відзначалося: «Народний громадський комітет рятунку України! Люди падають в нас як мухи, їдять листя

й полову, я сама дві зими його їм, вмирають на вулиці і там же ховають їх без попа, кладучи по п'ять душ в одну яму. По двадцять душ в один день вмирають; люди людей їдять. Матері дітей бояться пускати на вулицю. Багато хат пустих, з яких люди уже вмирали, — пише мати — селянка своєму синові за кордон. Такими вістками переповнена своя і чужа преса...» [39].

У радянській Україні розстрілювали всіх, хто хоч якось допомагав голодним. Видання намагалося подавати дані про засуджених: «...засуджено в Києві 22 керівників! Які видно з вісток радянської преси — вина обвинувачених полягає в тому, що згадані кооператори видавали продукти особам, що не належали до управільнених. Сімох підсудних засуджено на кару смертну, 14 осіб — на довічне тязку в'язницю» [28].

«Народня Сила» містила рубрику «По світі», в якій публікувалися статті про «розправи» московської влади над голодуючими українцями, розстріли людей: «На великій Україні голод панує і далі. Щоб спасти життя від голодної смерті люди крадуть хліб, як лише вдасться. За це не одного вже розстріляли. Тому, що Україна по пляну п'ятирічки не додала хліба Московщині (співпраця!), уряд призначив на Україну свого диктатора москаля Постишева, він тепер урядує сильніше, як колись царські губернатори» [20]. Розповідається і про те, як виживають голодні українці, як пухнуть з голоду й збирають корінці тоді, коли влада вивозить зерно за кордон: «Лупиною з бараболі годують більшовики наших земляків. На Україні страшний голод. Населення живиться ріжними відпадками а головно лупиною з бараболі якої один кілограм як виполоскана коштує 10 рублів» [16]. Жнива 1933 р. вже не тішили людей — про це йшлося у статті «Станьмо одним фронтом проти червоних катів!»: «І на Україні жнива. Та не несеться там радісна пісня женців. Напухлими з голоду руками тримають вони серпи, щоб жати золоту пшеницю, яка цього року зародила як ніколи. Та й цим разом не прийдеться ї їсти тим, що зросила землю своїм потом і зорали її своїми руками» [32]. Видання відстежувало й резонанс українського голоду за кордоном: «Засуджують «Нове життя» та «Форверст», що заперечують реальні події на Україні стосовно голоду... «Н. Ж» писало, що на Україні нема голоду, що це тільки гітлерівська видумка» [3]; «Об'єднання Укр. Організації в Америці оповістило поклик

до всього культурного світа у справі голоду на Радянській Україні. Зокрема звертається цей поклик до американського уряду в Вашингтоні з проханням, щоб він, заки вирішить справу визнання Сопітів, насамперед вислав на Радянщину американську комісію яка перевірила би політику Москви супроти тих народів, які під пануванням Москви» [41]. У числі від 3 грудня 1933 р. повідомлялося: «Український нарід цілого світу зазначив день 29 жовтня 1933 року днем національної жалоби з постом аби бодай тим способом за-протистовати проти більшовицьких звірств, доконаних на українсь-кім народі в рамках більшовицької держави» [26].

Немало матеріалів про голод в УРСР було опубліковано у газеті «Час», зокрема, аналізувалися його причини, звинувачувався більшовицький режим як призвідник трагедії, озвучувалися заклики про допомогу. Газета друкувала політичні коментарі, огляди преси, дописи очевидців цієї трагедії, передруковувала найважливіше з інших видань та тексти виступів на міжнародних і радянських радіо-станціях (як-от рубрика «З совітського радіо»). Зазвичай інфор-мацію із зарубіжних видань подавалося так: «Берлін, 5. жовтня. (Тел. «Часу»). Телеграфічна агентура «Радар» одержано з Варшави вістку, що на Україні шириться з кождним днем терор проти боль-шивіків. В багатьох місцевостях перетворюється тиха підпільна боротьба населення проти комуністів в отверзе повстання» [29]. У ч. 981 за 1932 р. повідомлялося: «В національній газеті «Земле-делие» появилися цікаві вісті з України. Колхозники зустрічають агентів влади, які приходять забирати по пляну «хлібозаготовки». У селян не лишилося зерна на власний прогудівок і на засів. А в московській газеті «Известия» читаємо, що на самій Україні лежать на жилізничних станціях зверх 50 тис. вагонів невідправленого хліба. Зерно псується» [17]. У статті «Україна відмовляється сіяти збіж-же, аби не годувати Москву» часопис, посилаючись на видання «Таймс», розповідав: «При кінці серпня на радянській Україні за-сіяли менше, як четвертину приписаної урядом кількості» [35]. Видання повідомляло про приїзд американців до Києва і подавало їх враження: «Вони оповідають про жахливі події з терену голоду в Києві й околиці. На вулицях у Києві вони бачили дітей з написами на спині, що їх батьки покинули через голод. В іншій місці вони зу-стріли в Києві голодних, що визбиравали відпадки із сміття і тим

живилися» [1]. У ч. 1403 за 1933 р. опубліковано статтю — передрук із французького денника «Журнал де Женев», в якій розповідалося, що становище «стало критичним», голод охопив велику територію «від румунської границі до Уралу й від Кавказу до Сибіру». «Журнал де Женев» вважав, що тепер «Україна стала болючим місцем не лише для цілого радянського союзу, але й для цілої східної Європи» [37].

У газеті в чорній рамці було вміщено звернення: «Україна в передсмертних судорогах. Голод. Безсильні подати яку-небудь матеріальну допомогу братам які конають, взиваємо наших вірних, щоб молитвою, постами, всенародною жалобою, жертвами і всіма можливими добрими ділами християнського життя запрошували з неба помочі, коли на землі нема ніякої надії на людську поміч» [29]. Більше про те, як живуть українці, розповів свідок з одного подільського села: «Тепер я вже пів року не отримую ні пайки хліба ні якоїсь змінки муки до приварку чи крупи чи олію. Купую з трудом великим, що ще деколи вдасться, за страшно великі гроші. Маю ще дві чвертки картоплі, але вже третю ніч я не сплю, сиджу з сокирою в руках... Бо скрізь по селі один другому з землі вириває, а то і в день в хату підуть та заберуть. Голод страшний народ виїздить хто куди може, розбігається особливо до фабрик — заводів. Дехто й назад вертає. На поїздах стиск, як у війні. Був страшний голод в 1922 р., но таки так один на другого не кидався, як тепер, не тягнув йому з горла чи з під голови, тримаючи палку над головою» [5]. Газета, повідомляючи про жахливі наслідки голодомору, зверталася до українців Румунії із закликом: «Допомагайте, хто чим може, жертвам більшовиків» [29]. У постійній рубриці «Що діється в Большевії?» подавалися матеріали із закордонних видань про життя в СРСР, важке становище населення, каторжну працю, кризу науки і культури («Члени Академії Наук тікають з СРСР», «Нове знущання над українською мовою в УРСР»), політичні процеси («В СРСР», «Арештовано 1200 совітських старшин»), розвінчувався культ особи Сталіна («Як живе Сталін», «Вражіння з царства Сталіна»).

1933 р. виходив журнал «Український Народ», який теж привернув увагу до «становища у Великій Україні під большевиками»: голод, нові арешти, смерті політв'язнів. У ньому передруковувалися повідомлення із преси інших країн. У чорній рамці подавалося звернення «Сумне положення на Великій Україні».

У часописі «Самостійність» про становище України розповів очевидець у публікації «Розмова нашого кореспондента з втікачем з СРСР»: «В колхозі дістають робітники денно чверть хліба й трохи чорної голої юшки. Голод дошкуляє так, що колись заможні їдять тепер лушпину з бараболі... положення на Україні дуже тривожне. Приготовляється велике повстання. Тюрми переповнені в'язнями. Щодня сотками засуджують на смерть. Карають смертю й тих, що лиш посміють щось злого сказати про «совітський — рай»...» [27]. У матеріалах рубрики «На Українських землях» йшлося про важке життя Наддніпрянщини, подавався погляд на ці реалії Стефана Свіфта, який побував в Україні: «Поля неуправлені і пусті та ніхто на них не працює. Ніде не видно жадної звірини, нема ні коров, ні коней. Навіть псів, котів, ні дробу нема. Все вигибло, заки ще повмирили люди» [22]. Кореспондент видання писав: «В Хотинщині лютує цього року великий голод. Населення не має хліба... Влада не зважає на цей застрашаючий стан, видирає послідний кусник хліба на заплату податків і глузує з долі голодуючого населення» [8]. У рубриці «Вісті із СРСР» йшлося про постійні політичні процеси над «ворогами» радянської влади, безправне становище селян, жорсткі статuti колгоспів, нову більшовицьку конституцію. Статтями «Чи большевизм банкрутує?» (1932. — Ч. 5), «До українського громадянства» (1933. — Ч. 7/8), «SOS» (1933. — Ч. 10) відгукувалася на означену проблему «Самостійна Думка». Темати її виступів стали терор і злидні в УРСР, також прозвучав заклик до створення національного Червоного Хреста.

Навіть дитяче видання «Українська Ластівка» висловлювало співчуття голодуючим. В одному із чисел за 1933 р. повідомляється: «Нашу неньку — Україну навістило страшне лихоліття. Великі й малі гинуть з голоду, бо всякі дорібки забирають з України московські кати, большевики. Такого страшного голоду ще не було на Україні від світової війни. Тому по всіх землях, де живуть українці, творяться комітети для рятунку нещасних, голодних братів на Україні. І в нас в Чернівцях, створився такий комітет, який уже робить збірки, щоб годувати від голодної смерті наших голодних братів». «Українська Ластівка» закликала своїх читачів до милосердя: «Тому й Ви, любі діточки, робіть збірки та посилайте для тих же діточок, як Ви, а зробите тим велике діло» [33].

У публікаціях румуномовної газети «Glasul Bucovinei» теж йшлося про голод. Стаття «В Росії лютує голод» розповідала про жахливу реальність голодомору на теренах України: «На півдні Радянського Союзу панує голод. Навіть в найрозвинутіших регіонах України і в зоні Волги не можна купити цілу буханку хліба, лише кусочки. Ціна хліба піднялася, за кусочок голодні люди платять рубль. Епідемія охопила більшість сіл Житомира та Бердичева. З політичної точки зору Москва та Ленінград більш забезпечені. Тому народ переселявся в цих областях. З різних промислових центрів надходять хвилюючі відомості, які відображають стан, що панує серед працівників радянських підприємств через відсутності продуктів харчування. У Володимирі, Івано-Франківську і Одесі спалахнули бунти, в яких беруть участь і комуністи. До цих індустріальних центрів надіслали спеціальні комісії для анкетування ситуації та вжиття заходів для забезпечення працівників продуктами харчування...» [6]. Газета передрукувала статтю з російського «Социалистического Вестника»: «Села Південної і Східної Росії сильно голодують. На залізничних станціях ... України, в зоні Дону, Північного Кавказу збираються голодні селяни і просять хліба у мандрівників. Змучені фігури жінок з дітьми на руках приголомшують. До Харкова зібралися сотні селян які просять милостині на вулиці... Щоб активізувати торгівлю сільськогосподарськими продуктами радянський уряд вирішив забезпечувати селян товарами, які приходять до міста з своїми продуктами і відмовляються продавати їх за гроші. Зазначають, що повернення нового вільного режиму, процесу торгівлі сільськогосподарськими продуктами зоб'язується прохання Горського до Сталіна» [7].

Отже, буковинська преса заперечувала тоталітарний міф про «щасливе» підрадянське життя, творила широкий резонанс, формувала громадську думку, внаслідок чого населення було добре поінформоване про національну трагедію і засуджувало злочинний антиукраїнський режим. Помітно, що журналісти та редактори досить добре володіли інформацією, незважаючи на те, що УРСР являла собою інформаційно закритий простір, звідки було досить важко отримати повідомлення. Відзначимо також, що майже неможливо встановити авторів друкованих кореспонденцій. Видання подавали загальну інформацію про суспільно-політичне і культурне

життя в Україні, особливо докладно висвітлювали проблему голоду, повідомляли про розстріли селян лише за спробу перетнути кордон, інформували про вражаючі факти канібалізму, зверталися із закликами-відозвами до населення Буковини, прохаючи про допомогу для голодуючих. Загалом, у своїй цілісності ці матеріали давали можливість читачам сформувати власні погляди на реальний стан справ в УРСР.

1. Американці відвідали голодний Київ // Час. — 1932. — № 1142. — С. 3.
2. Бідний лист // Народня Сила. — 1933. — № 37. — С. 4.
3. Большевицькі агенти співають гімни // Народня Сила. — 1933. — № 59. — С. 2.
4. Ніцкевич М. Боротьба з більшовизмом і більшовиками / М. Ніцкевич // Самостійна Думка. — 1933. — № 5/6. — С. 164.
5. В обіймах голоду // Час. — 1932. — № 1020. — С. 1.
6. В Росії лютує голод // Glasul Bucovinei. — 1932. — № 3805. — С. 2.
7. Голод на півдні Росії // Glasul Bucovinei. — 1932. — № 3810. — С. 4.
8. Голод у Хотинщині // Самостійність. — 1934. — 1 січ.
9. Державний переворот на Україні // Час. — 1928. — № 8. — С. 2.
10. З большевицького раю // Народня Сила. — 1933. — № 37. — С. 3.
11. З України пишуть // Каменярі. — 1922. — № 3. — С. 6.
12. Ю. Ал-ко. Замовлення політики Сталіна в боротьбі з Україною / Ю. Ал-ко // Самостійність. — 1936. — № 27. — С. 3.
13. Злочини петлюрівщини // Боротьба. — 1928. — № 28. — С. 5.
14. Ідеологічний контроль // Рідний Край. — 1927. — № 20. — С. 3.
15. Казка про українізацію // Самостійність. — 1936. — № 90. — С. 4.
16. Лупиною з бараболі годують большевики наших земляків // Народня Сила. — 1933. — № 47. — С. 3.
17. Московські большевики збирають з України весь хліб // Час. — 1932. — № 981. — С. 3.
18. Московські кати // Каменярі. — 1922. — № 30. — С. 3.
19. Москалі ще мало прав мають на Радянській Україні // Рідний Край. — 1927. — № 23. — С. 5.
20. На Великій Україні // Народня Сила. — 1933. — № 47. — С. 3.
21. На Україні // Рідний Край. — 1927. — № 21. — С. 3.
22. На українських землях // Самостійність. — 1935. — № 15. — С. 2.
23. Настрої в Києві // Рідний Край. — 1927. — № 20. — С. 2.
24. Помагаймо жертвам большевицького звірства // Народня Сила. — 1932. — № 18. — С. 1.
25. Про большевизм // Рідний Край. — 1927. — № 20. — С. 5.

26. Провокація // Народня Сила. — 1933. — № 59. — С. 2.
27. Розмова нашого кореспондента з втікачем з СРСР // Самостійність. — 1934. — № 2. — С. 3.
28. Розстріляли на Великій Україні // Народня Сила. — 1933. — № 39. — С. 2.
29. Романюк М. М. Українські часописи Північної Буковини (1870—1940 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів : Фенікс, 1999.
30. Романюк М. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870—1940 рр.) / М. Романюк. — Львів : Фенікс, 2000. — 588 с.
31. Русифікація України // Час. — 1931. — № 909. — С. 2.
32. Станьмо одним фронтом проти червоних катів // Народня Сила. — 1933. — № 58. — С. 1.
33. Страшне лихоліття на Україні // Українська Ластівка. — 1933. — Черв. — лип.
34. Терор на Україні // Каменярі. — 1922. — № 9. — С. 6.
35. Україна відмовляється сіяти збіжжя, аби не годувати Москву // Час. — 1932. — № 1142. — С. 3.
36. Україна друга союзна величина // Рідний Край. — 1927. — № 20. — С. 5.
37. Україна рішає долю східної Європи // Час. — 1933. — № 1403.
38. Українізація // Час. — 1931. — № 932. — С. 2.
39. Український народі! Браття і сестри! (Звернення українського громадського комітету) // Народня Сила. — 1933. — № 58. — С. 1.
40. Чумак М. Чи схаменутися! / М. Чумак // Самостійна Думка. — 1933. — № 5/6. — С. 129.
41. Ще один поклик у справі голоду // Народня Сила. — 1933. — № 59. — С. 4.

Мар'яна Комариця

ПАНОРАМА

УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ХХ ст. В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ Є.-Ю. ПЕЛЕНСЬКОГО (За матеріалами галицької міжвоєнної преси)

У статті проаналізовано історико-літературні та теоретико-методологічні студії Є.-Ю. Пеленського в контексті авторської концепції циклічної зміни класичних та романтичних тенденцій у літературі. Об'єктом дослідження є статті, опубліковані на сторінках часописів «Літературно-Науковий Вістник» («Вістник»), «Дажбог»,